

Sveriges Lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Placemaking

- från temporär metod till långsiktig strategi

Julia Jonsson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2026

Placemaking - från temporär metod till långsiktig strategi
Placemaking - from temporary method to long-term strategy

Julia Jonsson

Handledare: Lisa Norfall, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Anders Larsson, SLU, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur
Kurskod: EX0845
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig institution: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2026
Omslagsbild: Jonsson, J. (2022) *#pixlapiren.* [fotografi]
Upphovsrätt: Figurerna i arbetet är författarens egna om inget annat anges.

Nyckelord:
Placemaking, platsutveckling, medskapande, samskapande, temporär landskapsarkitektur, social hållbarhet, socialt välfärdsarbete, medborgardialog, placekeeping, tvärdisciplinärt perspektiv, planeringsprocessen (Sverige), svensk planering, planeringsprocesser, planeringsmetoder, fysisk planering

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur

Innehållsförteckning

Sammandrag **3**
Abstract **4**
1.Inledning **5**
1.1 Bakgrund 6
1.2 Syfte 11
1.3 Frågeställningar 11
1.4 Metod 11
1.5 Teori och definitioner 12
1.6 Avgränsningar 13
2. Resultat **14**
2.1 Socialt hållbar utveckling kopplat till miljö och planering 14
2.2 Planlagstiftning och planering i Sverige idag 15
2.3 Begreppet och metoden placemaking 17
2.4 Möjligheter och risker med placemakingprocesser 19
2.5 Svenska exempel på implementerad placemaking 20
2.5.1 Jubileumsparken, Göteborg 21
2.5.2 Lokstallarna, Malmö 22
2.5.3 Pixlapiren, Helsingborg 23
2.6 Skilda teorier och metodik av placemaking i Sverige 25
2.7 Uppföljning och kunskapsöverföring 26
3. Analys och diskussion **27**
3.1 Att förstå placemaking som metod för att uppnå socialt hållbar stadsutveckling 27
3.2 Potential och fallgropar med att tillämpa placemaking inom svensk planeringsprocess för att bidra till socialt hållbar stadsutveckling 28
5. Avslutande reflektioner **31**
6. Referenser **32**
6.1 Bildkällor 34

Sammandrag

Denna studie sammanför den samskapande metoden kallad *placemaking* med social hållbarhet och fysisk planering, i en undersökning kring potential och fallgropar vid tillämpning i den svenska planeringsprocessen. Placemaking kan förstås som en alternativ planeringsprocess som väver in sociala värden och aktivt medborgardeltagande med ett flexibelt förhållningssätt till stadsutveckling.

Litteraturen identifierar behovet av ett interdisciplinärt angreppssätt för att arbeta för en socialt hållbar stadsutveckling. Placemaking kan anses, i kombination med andra metoder och angreppssätt, ha potential att motverka de samtida sociala samhällsproblem som orsakats av teknokratiska prioriteringar inom stadsbyggande i kombination med den nyliberalism som bidrar till nedmontering av välfärden. Dock finns fallgropar med placemakingmetoden, vilket ställer krav på ytterligare forskning, interdisciplinär kunskapsöverföring, strukturerade förhållningssätt med noggrann uppföljning, och användandet av tydliga ramverk och definitioner.

Abstract

This study brings together the co-creation method known as *placemaking* with social sustainability and physical planning, in an investigation of the potential and the pitfalls of its application in the Swedish planning process. Placemaking can be understood as an alternative planning process that weaves social values and active citizen participation in with a flexible approach to urban development.

The literature identifies the need for an interdisciplinary approach in order to work towards socially sustainable urban development. Placemaking can be considered, in combination with other methods and approaches, to have the potential to counteract the contemporary social problems caused by technocratic priorities in urban development in combination with the neoliberalism that contributes to the dismantling of welfare. However there are pitfalls with the placemaking method, which requires conduction of further research, interdisciplinary knowledge transfer, structured approaches with scrutinizing follow-up, and the use of clear frameworks and definitions.

1.Inledning

Medborgardeltagande inom stadsplanering har diskuterats i Sverige sedan 1960-talet (Nyström & Tonell 2022). Implementering av medborgardeltagande i Sveriges planeringsprocess förekommer idag främst i form av samråd. Erfarenheter från samråd vid översiktsplanering som typ av "konsulterande" deltagandeform påvisar att detta sällan uppnår sällan önskvärda mål eller engagemang, utan istället är i behov av ett mer aktivt samarbete mellan medborgare och offentliga aktörer (ibid.). Till följd av detta har olika innovativa och alternativa processer arbetats fram, ofta kallade för *samskapande processer* (Sjöberg & Turunen 2022). I dessa processer är tanken istället att skapandet sker tillsammans, vilket innebär en viss mängd omfördelning av makt och ansvar mellan aktörer och medborgare (Nyström & Tonell 2022). Samskapande processer har dock ännu varken nått någon form av standardisering, eller blivit en självklar del av den svenska planeringsprocessen (ibid.). Innovativa och alternativa processer för medborgardeltagande och *samskapande* är fortfarande relativt nya tillskott till planeringssektorn (utöver redan lagstadgade samråd) och konstant under utveckling (Sjöberg & Turunen 2022). Huruvida den temporära naturen av samskapande processer skulle kunna bidra till skapandet av långsiktiga strategier för social hållbarhet är ännu under granskning, och utgör därför incitamentet till frågeställningarna i denna studie.

Detta arbete är en inblick i hur vi kan arbeta med, och förhålla oss till, medskapande processer som verktyg inom stads- och samhällsutveckling. Arbetet lyfter potential såväl som begränsningar av dessa metoder, där målet är att sammanställa och dra nytta av lärdomarna från genomförda projekt och befintliga teorier genom att undersöka potentialen att implementera denna typ av medskapande i Sveriges nuvarande planeringsprocess.

1.1 Bakgrund

Fysisk planering i dagens samhälle

I takt med världsomspännande ökad urbanisering ställs högre krav på kvaliteten av urbana miljöer för att säkerställa samhällets välfärd och välmående, inte minst vad gäller offentliga mötesplatser och grönområden (Barthel, Colding, Hiswåls, Thalén, Turunen 2022). För att inte enskilda intressen ska regera över besluten kring den fysiska planeringen (som har högre värde– och funktionskrav på sig än någonsin) behöver allmänna och offentliga intressen beaktas, och ett exempel på att säkerställa detta är genom ökat medborgardeltagande i planprocessen (Nyström & Tonell 2022).

Fysisk planering och stadsbyggande är kraftfulla verktyg som påverkar samhället och dess invånare på flera olika nivåer (Legeby, Berghauser Pont, Marcus 2015). Det handlar både om resursfördelning och livsförhållanden, såväl som det vardagliga livet samt möjligheter och begränsningar i anslutning till dessa (Legeby et al. 2015; Nyström & Tonell 2022). I och med denna direkta koppling finns stor potential för att utföra socialt välfärdsarbete inom discipliner såsom fysisk planering och stadsbyggande (Legeby et al. 2015). Den byggda miljön och de beslut som tas kring den är menade att verka och påverka under flera generationer, vilket gör att det finns goda möjligheter för extensivt och strategiskt hållbarhetsarbete inom stadsbyggande - tillsammans med tangerande sektorer (ibid.).

Socialt välfärdsarbete och dess utmaningar kopplat till fysisk planering

Några av dagens stora samhälleliga problem i Sverige som kan kopplas till den byggda miljön är ökad segregation, polarisering, gentrifiering, och bristande social jämlikhet; många av vilka kan anses ha orsakats eller förvärrats till följd av den nyliberalisering som lett till nedmontering av välfärden (Sjöberg & Turunen 2022). Dessa problem visar på ett tydligt behov av förebyggande och långsiktigt socialt välfärdsarbete i olika former (ibid.).

Diskussionen kring social hållbarhet har vuxit och kräver idag att hänsyn till människans relation till naturen och de sociala orättvisor kopplade till klimatkrisen inkluderas i den (Sjöberg & Turunen 2022). Detta leder oss till att titta närmare på socialt välfärdsarbete, vilket är ett samlande begrepp för insatser som berör samhällsnytta i form av social problemlösning hela vägen från offentlig nivå ned till individnivå (ibid.). Det kan handla om att formulera inkluderande och rättvisa lagar eller policys, eller om både socialt och monetärt stöd för individer i utsatta positioner, exempelvis rörande fattigdom, psykisk och fysisk ohälsa, funktionsvariationer, maktlöshet, tillgång till bostad, vård, och samhällstjänster, marginalisering och ojämlikhet, ekonomisk utsatthet, utanförskap eller segregering (ibid.). Inom socialt välfärdsarbete brukar dessa insatser delas upp i tre nivåer: *macro*, *mezzo*, och *micro*

(ibid.). På *mezzo*-nivån av socialt välfärdsarbete interagerar individer och strukturer via bland andra lokala organisationer och föreningar, bostadsområden, *non-government-organisations* (NGO), och ideella initiativ. Denna nivå har försummats till fördel för kombinationen av *macro*- och *micro*-nivåerna i nordiska länder, där *macro* representerar storskalig systemförändring via exempelvis skapandet av lagar och policys, respektive *micro*, som fokuserar på direkt socialt arbete med individer eller familjer. Anledningen till detta fokus anses till stor del vara på grund av ett starkt förtroende för välfärdsstatens problemlösning och agerande vad gäller sociala problem, men i takt med den nyliberalisering och privatisering som leder till nedmontering av välfärden blir tydligt att även denna strategi försvagas (ibid.). Socialt välfärdsarbete på mezzo-nivån identifieras därför som vitalt för att kunna tackla samtidens utmaningar i en tid av en allt mer försvagad offentlig sektor, och med en överhängande klimatkris (ibid.).

Dessa sociala utmaningar har även identifierats på internationell nivå, av FN, där några av de globala hållbarhetsmålen i "Agenda 2030" (FN 2015) vidrör just social hållbarhet kopplat till fysisk planering (mål 16.7, 10.2, 11.1, 11.3, 11.7). Indikatorer för progress mot Mål 11, som rör hållbara städer och samhällen, visas i form av andelen direkt participatoriska strukturer för civilsamhället vad gäller planering och förvaltning av urbana områden, samt hur kontinuerligt och demokratiskt dessa sker (UNDP Sverige 2024). En annan indikator för progress mot mål 11 är andelen öppna offentliga rum som är tillgängliga för alla oavsett kön, ålder eller funktionsvariation (ibid.). Mål 16 (fredliga och inkluderande samhällen) korresponderar med en indikator av andelen människor som anser att beslutsfattandet är responsivt och inkluderande vad gäller kön, ålder, funktionsvariation, och folkgrupp (ibid.).

Det kan anses avgörande för en god utveckling av socialt välfärdsarbete i Nordiska sammanhang att diskursen och kunskapsinhämtningen präglas av samarbete sektorer emellan (Sjöberg & Turunen 2022). Detta för att enskilda aktörer generellt sett inte är starka nog för att ensamt verka för stabil och långsiktig påverkan (ibid.). Därför efterlyses alternativa sätt att genomföra socialt välfärdsarbete, där samskapande och tvärsektoriella och -disciplinära åtgärder vidtas för att tillsammans kunna adressera de skilda utmaningar av socioekonomisk, -spatial, -existentiell, och -ekologisk typ som hägrar över samhället (ibid.). Genom samarbete, nätverksbyggande, och kunskapsöverföring mellan den offentliga och privata sektorn tillsammans med det civila samhället kan socialt välfärdsarbete stärkas på ett mer samlat och strukturerat sätt (ibid.).

Planering kan spela en förebyggande roll inom socialt välfärdsarbete på en mezzo-nivå (Denvall 1994; Sundh 1999; Turunen 2017 se Sjöberg & Turunen 2022). Detta genom att inkludera boende i områdesplanering samt planera för jämlik tillgång till samhällsservice och resurser, och genom att skapa offentliga platser som rymmer deltagande, diskurs, och medborgarinflytande (ibid.).

Demokratisering av planeringsprocessen

Nyström och Tonell (2022) poängterar vikten av att som planerare vara uppmärksam och kritisk kring för vem eller vilka vi planerar, samt vem eller vilka som oftast sitter på planerande positioner. Genom att undersöka dessa frågor kan konstateras att systemet är partiskt till ett teknokratiskt, funktionalistiskt och auktoritärt synsätt (ibid.). Fysisk planering har som disciplin länge dominerats av tekniskt utbildade män, vilket därmed oundvikligen bidragit till att forma dess upplägg och struktur. Därför är ett första steg mot en större förståelse för allmänintressen samt en demokratiserad och jämlik utveckling av disciplinen att säkerställa det jämlika deltagandet av kvinnor inom planering (ibid.).

Ytterligare utmaningar gällande fysisk planering för Norden är enligt Sjöberg och Turunen (2022) att arbeta med att tillvarata och uppmuntra medborgare att ta plats i det offentliga rummet. Att ta plats i det offentliga stärker identitet, ökar möjligheten att påverka sin miljö och ta ägandeskap för den, vilket i sin tur leder till ökad trygghet och en stärkt social miljö (ibid.).

När planering å ena sidan består av alltför tidiga beslut i processen riskerar den att bli statisk och oformbar, och resulterar i att processen eventuellt åter måste öppnas vid oväntade förutsättningar eller förändringar, vilket leder till förseningar (Nyström & Tonell 2022). Å andra sidan kan beslut inte heller tas alltför sent i processen, då även detta kan resultera i förseningar, eller att inget genomförande alls sker. Som ett led i att demokratisera planeringsprocessen och balansera handlingsutrymmet föreslås därför decentraliserade beslut som tas allt eftersom under processen, och där målsättningen diskuteras på ett tidigt stadium (ibid.).

Demokratisering av planprocessen bäddar för en diskussion kring hur vi kan och hur vi bör använda i synnerhet stadens ytor. I dessa diskussioner kan därmed kompromisser och gynnande av marginaliserade grupper och jämlikhet nås till en högre grad än utan deltagandet av folket (Vogel, Arler, Gulsrud, Jansson 2020). Det innebär att stadsutvecklare eller planerare behöver kompetens för att förstå och beakta olika livssituationer, behov, segregation, kultur, mötesplatser, och möjlighet att påverka. Tillsammans med idén om en blandstad som präglas av småskalighet och integrering utgör detta perspektiv vad man kommit att definiera som *socialt hållbar stadsutveckling* (Nyström & Tonell 2022).

Vad är placemaking - och på vilket sätt kan det användas inom stadsutveckling?

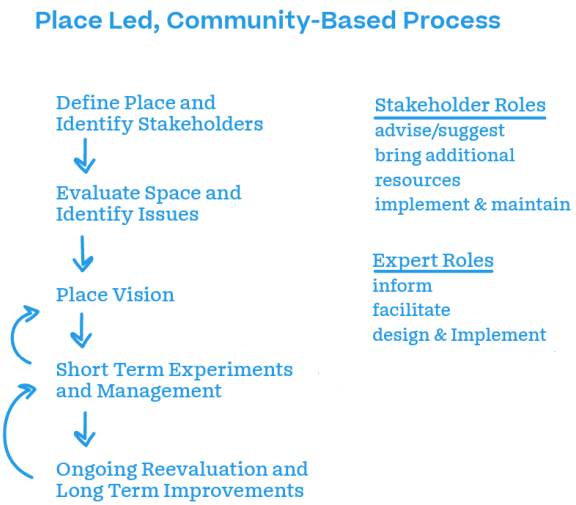
I ett allt mer individualiserat och privatiserat samhälle präglat av nyliberalism ökar längtan efter gemensamma utrymmen och aktiviteter; efter samhörighet och samarbete människor emellan (Sjöberg & Turunen 2022). Detta har lett till diskussioner kring fysisk planering och dess möjligheter att påverka de sociala värdena i ett samhälle. Ur denna kontext har intresse för alternativa medskapande

planeringsprocesser uppstått. Däribland finner vi begreppet *placemaking* (ibid.), vilket är den metod som undersöks i denna studie.

Placemaking är en typ av metod för att organisera och designa en plats, ofta refererad till som *platsskapande/platsutveckling* (Boverket 2025). Inom placemaking fokuserar man på att tillsammans med nuvarande och/eller förväntade brukare, boende i området, samt andra på olika sätt berörda människor, arbeta fram den nya platsen och dess funktioner (Project for Public Space u.å.). Planeringen drivs utifrån de erfarenheter, den information, och de kunskaper som redan finns hos brukare av platsen eller som utvecklas genom processen (ibid.). Det betyder att människan står i fokus såväl som relationen dem emellan, och slutligen även den relation vi har och har möjlighet att skapa till vår direkta närmiljö (Boverket 2025). Detta genom att involvera brukarna i att fysiskt påverka platsen genom exempelvis byggande, förändring, plantering och planering.

Placemakingprocessen kan ske både vid nyexploatering av en plats, förändring av en plats, eller vid förvaltande av en plats (Boverket 2025). Skapandet av platsen kan anses ske genom själva användandet av den, samtidigt som man också ämnar skapa för framtida användande. I och med det gemensamma skapandet av en plats skapas en personlig relation till den, som tenderar att öka viljan att vårda och bevara den, samtidigt som den upplevda tryggheten kring den ökar. Att använda sig av denna process innebär också att tillåta en varierad stadsbild i både kulturell, formmässig, och funktionell bemärkelse - där den mänskliga skalan prioriteras och platserna blir väl använda (ibid.). Detta är något som stärker social hållbarhet både direkt, och på sikt (Project for Public Spaces u.å.).

Nedan följer ett exempel på flödesschema över hur en placemakingprocess kan se ut.

Figur 1. "Platsledd, samskapande process" enligt Project for Public Spaces (2022).

Initiativ för interdisciplinära aktioner rörande planering och socialt hållbarhetsarbete blir också allt mer vanligt, vilket är något som kan driva utveckling för att hitta nya analysverktyg, tillvägagångssätt, och ramverk som kan stötta långsiktiga strategier och samhälleliga förbättringar (Sjöberg & Turunen 2022). Det är även här idén om placemaking ämnar fylla glappet och bli föregångare för socialt välfärdsarbete på en mezzo-nivå (samverkan mellan föreningar, organisationer och offentlig sektor) med möjlighet att spänna över både aspekter som integration och trygghet såväl som ekologi, arkitektur, landskapsarkitektur, planering, förvaltning, välfärd, hälsa, och politik.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur metoden placemaking kan bidra till en socialt hållbar stadsutveckling. Detta görs genom att presentera och diskutera samlade insikter kring kortsiktiga och långsiktiga effekter av placemakingprojekt med grund i både teori och genomförda projekt. Studien undersöker hur förutsättningarna för implementering av en långsiktig strategi för social hållbarhet baserad på dessa lärdomar kan se ut, i kontext av den samtida svenska planeringsprocessen.

1.3 Frågeställningar

- På vilket sätt kan vi förstå placemaking som metod för att uppnå socialt hållbar stadsutveckling?

- Vilken potential finns att tillämpa placemaking inom svensk planeringsprocess för att bidra till socialt hållbar stadsutveckling?

1.4 Metod

Frågeställningarna i arbetet besvaras med hjälp av litteratur- och dokumentstudier. Materialet består av sökt litteratur, av handledare rekommenderad litteratur, samt av slutrapporter för avslutade exempelprojekt.
Litteraturen har sökts via SLUs rekommenderade databaser Primo och Epsilon, via tidigare kurslitteratur inom utbildningen, samt via Google. Ytterligare litteratur hittades via referenslistor. Utifrån dessa sökningar valdes litteratur som behandlade ämnena *placemaking, social hållbarhet, temporära platsprojekt, fysisk planering, stadsutveckling,* och *svensk planeringsprocess.* Den litteratur som använts är avgränsad till vetenskapligt granskade rapporter, samt artiklar från kommuner eller myndigheter. Med undantag för definitionsgrundande litteratur, har material från innan år 2015 valts bort i syfte att kunna presentera en uppdaterad delgivning av information, då dessa ämnen är under konstant utveckling.

Sökord: Placemaking, platsutveckling, medskapande, samskapande, temporär landskapsarkitektur, social hållbarhet, socialt välfärdsarbete, medborgardialog, placekeeping, tvärdisciplinärt perspektiv, planeringsprocessen (Sverige), svensk planering, planeringsprocesser, planeringsmetoder, fysisk planering

1.5 Teori och definitioner

Arbetet utförs med medskapande planeringsprocesser för social hållbarhet som teoretisk lins, tillsammans med ett landskapsperspektiv.

Landskapsperspektiv

Studien utgår från definitionen av det landskapsperspektiv som presenteras i den Europeiska Landskapskonventionen (Utrikesdepartementet 2011:5) som teoretiskt ramverk. Detta landskapsperspektiv tar ekologiska, sociala, spatiala, och ekonomiska aspekter i beaktning (ibid.), och är av naturen interdisciplinärt.

Social hållbarhet

I enlighet med Svenska FN-förbundets hållbarhetspolicy (2022) utgår denna studie från Brundtlandkommissionens rapport "Our Common Future" (World Commission on Environment and Development 1987) i sin definition av begreppet *hållbar utveckling*. Det beskrivs bestå av tre delar: social, ekologisk, och ekonomisk utveckling. Tillsammans menas att framsteg inom dessa områden bildar en eftersträvansvärd hållbar utveckling som definieras av att samtidens behov blir mötta utan att framtida generationers möjligheter att möta sina bekostas som påföljd (ibid.).

Att säkerställa effektivt och inkluderande medborgardeltagande inom både nationellt och internationellt beslutsfattande med hjälp av politiska system är ett medel att öka demokratisering och skipa rättvisa vad gäller ojämn resursfördelning (World Commission on Environment and Development 1987). Social hållbarhet behöver definieras utifrån de unika förutsättningar och den kontext som begreppet ämnar användas i, för att kunna översättas till praktik (Folkhälsomyndigheten 2022). För att ett samhälle ska kunna anses vara demokratiskt spelar social hållbarhet en essentiell roll, även från ett samhällsekonomiskt perspektiv. Att arbeta mot ett socialt hållbart samhälle ökar toleransen mot påfrestningar och säkerställer både resiliens och flexibilitet (ibid.).

Folkhälsomyndigheten (2022) skriver följande om social hållbarhet:

> En förutsättning för social hållbarhet är att det råder en samsyn kring vad ett välfärdssamhälle ska erbjuda och att det som erbjuds [...] tillgodoser alla människors grundläggande behov och att de mänskliga rättigheterna säkerställs [samt att det] bidrar till att alla människor är inkluderade – oavsett kön, utbildnings- och inkomstnivå, social status, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, bostadsort, sexuell läggning, könsöverskridande identitet och uttryck, ålder och

> funktionsnedsättning [och] anpassas och utformas utifrån de grupper som har störst behov (Folkhälsomyndigheten 2022).

1.6 Avgränsningar

Denna uppsats fokuserar på den fysiska planeringens roll i förhållande till social hållbarhet, specifikt hur placemakingmetoden kan verka för att sammanföra dessa två. Studien är avgränsad till en svensk kontext.

Den eventuella roll som placemaking kan spela för att påverka gentrifieringsprocesser ligger utanför omfattningen av studien. Dock är detta mycket nära sammanlänkat med de frågor som diskuteras, och därmed värt att undersöka i mer extensivt arbete.

Ämnet är, precis som samhället i sig, uppbyggt av ett nätverk av sammankopplade aspekter, och därmed mycket komplext. På grund av detta är denna rapport avgränsad till att reda ut begreppen och dess sammanlänkning, samt att undersöka potentialen för placemaking-metoden att ta plats i den svenska planeringsprocessen.

2. Resultat

2.1 Socialt hållbar utveckling kopplat till miljö och planering

Hållbar utveckling som begrepp anses brett inkludera en social, en ekologisk, och en ekonomisk dimension (World Commission on Environment and Development 1987), där den sociala dimensionen länge hamnat i skuggan av de andra två (Legeby et al. 2015). Fysisk planering och resursförvaltning tenderar att prioritera stadsplanering i förhållande till främst markanvändning, medan sociala aspekter som jämställdhet, jämlikhet, fördelning av hälsosamma levnadsförhållanden och effektiv naturresursförvaltning kommer in senare i bilden (Colding och Barthel 2013 i Barthel et al. 2022).

Alla människor som lever eller vardagligen vistas i en urban kontext har en relation till den fysiska miljön, en relation som både har möjlighet att gynna och att begränsa dem. Urban segregation i form av boende, kultur, arbete, näringsliv, är en ökande problematik, och i takt med att städerna växer samtidigt som även privatiseringen av den urbana matrisen gör det behöver stadsplaneringen onekligen adressera denna problematik (Sjöberg & Turunen 2022).

I rapporten Dela[d] Stad (Legeby et al. 2015) diskuteras
den sociala dimensionen och dess konsekvenser av stadsbyggnad. Detta i ett försök att just utreda begreppet *social hållbarhet*. Författarna menar att begreppet kan vara ett bra överbryggande sådant mellan policyskapare och forskare i problemlösningssyfte, men att det i sig självt är svårt att definiera. Vid användning behöver social hållbarhet beskrivas mer detaljerat för att klargöra vad som egentligen avses, då det inte finns en entydig definition. Vidare finns också ett behov av att konkretisera hur social hållbarhet relaterar till och tar sig uttryck i stadsplanering och -byggande (ibid.).

Forskning tyder på ett behov av att "grönifiera" socialt välfärdsarbete (Sjöberg & Turunen 2022; Barthel et al. 2022). Med detta menas att inkorporera naturen som väsentlig faktor för goda och rättvisa levnadsförhållanden för människor, utöver traditionell socialpolitik och socialt arbete (Barthel et al. 2022). I denna bemärkelse kan kontexthantering och gränsöverskridande perspektiv vara en progressiv och utvecklande kraft (Sjöberg & Turunen 2022; Barthel et al. 2022). Genom att kombinera kunskaper från flera olika discipliner har till exempel konceptet *Urban Green Commons* tagits fram (Barthel et al. 2022). Detta koncept syftar till att sammanföra tidigare efterforskningar kring social hållbarhet med fysiska och spatiala dimensioner och därmed anta ett holistiskt perspektiv som utmanar och utvecklar socialpolitiken. Författarna använder sig av ett interdisciplinärt

angreppssätt för samverkande kunskapsinsamling från fem olika discipliner: folkhälsa, fysisk planering, resursförvaltning, socialt arbete, och livsfilosofi.

Urban green commons-perspektivet understryker att arbete med social hållbarhet inom socio-spatiala, socio-ekonomiska, och socio-existentiella områden har stor vikt och potential vad gäller samhällets allmännytta (Barthel et al. 2022). På grund av detta bör också konceptet Urban Green Commons studeras och appliceras vid vidareutveckling av hållbarhetsarbete - oavsett disciplin (ibid.). Ytterligare överläggningar kring social hållbarhet tillsammans med kollektivt agerande för hållbar förändring är dock högst nödvändigt för att detta koncept ska kunna tillämpas i varje unik kontext. Detta förhållningssätt ställer krav på tvärdisciplinära och tvärsektoriella perspektiv, forskning, och handlingar (ibid.).

2.2 Planlagstiftning och planering i Sverige idag

Planering i Sverige tar sig uttryck i fysiska planer såväl som processen genom vilket beslut eller genomföranden tas. Definition av markanvändningsplanering: "*Samhällets behov av att reglera och styra utnyttjandet av mark och vatten med hänsyn till såväl medborgarnas välfärd som företagens och organisationernas nytta, och med krav på hushållning med naturresurser.*" *(Nyström & Tonell 2022:16)*

Planering i Sverige informeras av beslut tagna av FN och EU, som i sin tur hjälper till att forma och omforma Plan- och Bygglagen (PBL) (Boverket 2021). Statens planering är baserad på PBL. Staten upprättar nationella mål, beslutar om riksintressen och sektorsplanering, samt Miljöbalken (vilken Länsstyrelsen ansvarar för och samordnar). Särskilda regionplaner gäller för Stockholm och Skåne, men i övrigt sker översiktlig planering genom kommunernas översiktsplaner, särskilda områdesbestämmelser, och i nästa led via detaljplaner (ibid.). Fysisk planering i Sverige är till stor del decentraliserat och sker främst på kommunal nivå. Dock informeras kommunal planering av högre instanser, beslut, och mål - såsom riksintressen, nationella mål, sektorsplanering, och PBL (ibid.).

Samhällets intresse i generellt utvecklingsarbete ligger bland annat i minskad boendesegregation, arbetslöshet, och bidragsberoende, att verka för stabiliserade socioekonomiska förhållanden, förbättrade skolresultat, social och ekonomisk utveckling, och därmed också implementerandet av hållbara strategier för dessa (Boverket 2017).

Boverket (2017) definierar målsättningen för Sveriges urbana utvecklingsarbete enligt följande:

> [...] att uppnå en positiv social och ekonomisk utveckling, minska boendesegregationen, samt främja socioekonomiskt hållbara

> boendemiljöer och bättre skolresultat i dessa [utsatta/marginaliserade] stadsdelar. De politiska målen med det urbana utvecklingsarbetet är att minska arbetslösheten, förbättra skolresultaten och minska de långvariga bidragsberoendena. (Boverket 2017)

Plan- och bygglagen (PBL) definieras enligt följande:

> I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer. (SFS 2010:900 1 kap. 1 §)

Miljöbalken (MB) definieras enligt följande:

> Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl. (SFS 1998:808 1 kap. 1 §)

Medvetenhet kring tendenser till företräde inom planering krävs

Planering är oundvikligt subjektivt; varje planerare har en unik bakgrund av erfarenheter, kunskap, information, och intresse, vilket formar ett partiskt perspektiv med särskilt fokus och värderingar (Nyström & Tonell 2022). Detta understryker vikten av att, för planeraren, undersöka och beakta för vem eller vilka som något planeras, och även hur och varför (ibid.).

Det krävs att visionen om ett socialt hållbart samhälle är någorlunda likriktad för att kunna bedriva en planering med ökat medborgarinflytande (Nyström & Tonell 2022). Det hela är förstås också beroende av vilken politik som bedrivs i landet och kommunen, då samhällets allmänintresse och den politiska majoriteten utgör ramen för planerarens arbete (ibid.). Under lång tid har detta inneburit att teknokrati, rationalism, funktionalism, materialism, och ekonomisk vinning har varit regerande och avgörande krafter inom planeringssektorn (Sjöberg & Turunen 2022; Nyström & Tonell 2022), vilket anses kunna härledas till stor del från att fysisk planering länge varit ett fält dominerat av män med teknisk bakgrund (Nyström & Tonell 2022). Denna partiska inriktning och nära relation till politik har, och fortsätter att, utgöra en utmaning för samskapande planeringsprocesser att ta avstamp i grundvärderingar tillhörande minoriteter som vanligtvis inte givits företräde inom klassisk planering - exempelvis feministiska, antirasistiska, eller gröna

ställningstaganden (Sjöberg & Turunen 2022). Just denna typ av riktade arbeten är dock något som efterlyses i Nordens samhällsarbete, som en del av en diskurs- och demokratistärkande process (ibid.). Eftersom brukare av en plats sällan är en homogen grupp, utan representerar många skilda intressen (Nyström & Tonell 2022), finns möjlighet att synliggöra de grupper som i en traditionell planeringsprocess tenderar att bli missgynnade; exempelvis ungdomar, småföretagare, representanter för subkulturer, eller marginaliserade samhällsgrupper (Parker, Vogel, Diedrich 2019). För att börja inkludera sociala aspekter i planprocessen menar Nyström och Tonell (2022) att det krävs kompetensutveckling för planerare kring kvalitativa bedömningar vad gäller för människan värdefulla och hälsofrämjande miljöer, samt att skapandet av diskussionsforum med förutsättningar för medborgardeltagande och -inflytande är vitalt.

Medborgardeltagande och sociala värden i dagens planering

Medborgardeltagande som koncept kan anses komma från den *dialogplanering* (social learning) som uppkom under 1970-talet. Först på 1980-talet inskrevs lagar som inkluderar detta, i form av Socialtjänstlagen (SOL), Hälso- och sjukvårdslagen (HSL), och Plan- och bygglagen (PBL). Detta förekommer dock endast som en liten del av flera skilda planeringstraditioner sedan dess (Nyström & Tonell 2022).

Medborgardeltagande inom planering är lagstadgat via PBL och används främst i form av samråd (Nyström & Tonell). Erfarenheter av samråd visar dock att det sällan genererar det engagemang och intresse som anses önskvärt. Anledningen till detta kan tolkas på olika sätt, antingen att de frågor som tas upp är alltför översiktliga och därav inte upplevs beröra gemene personer, eller att möjligheten till faktisk påverkan upplevs så pass liten att eventuellt intresse därmed släcks (ibid.). Detta är underlag som kräver nya och alternativa metoder för medborgardeltagande där kommunerna antar en aktiv roll i att involvera, informera, och skapa intresse för planeringsfrågor (Sjöberg & Turunen 2022; Nyström & Tonell 2022).

2.3 Begreppet och metoden placemaking

Begreppet och metoden placemaking

Enligt Boverket (2022b) består placemakingmetoden av fysisk planering och byggande sammanvävt med sociala relationer människor emellan, samt undersökandet av relationen till den omgivande fysiska miljön. Essensen av placemaking beskrivs som en kreativ process som innebär ett samarbete mellan flera olika aktörer från plan- och byggsektorn tillsammans med faktiska brukare av platsen i fråga (ibid.). Genom att lyfta människors rätt till egenmakt med hjälp av demokratiska processer i form av deltagande stärks invånarnas identitet och relation till sin närmiljö. Detta sker när invånarna presenteras med möjligheten att samlas,

synas, kommunicera, utöva aktiviteter, påverka och bidra till samhällsutvecklingen - det sker när invånarna tar plats i det offentliga rummet (Parker et al. 2019). På så vis skiljer sig institutionell planering och identitetsskapande mot medborgardriven planering och identitetsskapande, där det senare är vad placemaking syftar till. Det innefattar idén om att brukare ska kunna finnas med i beräkningen vad gäller fysisk miljö, inte bara som konsument eller konsult, utan även som aktör (ibid.).

Konceptet placemaking präglas av medskapande design där processen kan anses vara själva målet, då de fysiska resultaten av arbetet ofta är tillfälliga. Placemaking lämpar sig särskilt till aktiviteter av experimentellt slag då det tenderar att vara lättare att få politiskt och monetärt stöd just tack vare dess temporära natur (Sjöberg & Turunen 2022).

I dagens Sverige använder sig placemakingprojekt ibland av *Idéburna Offentliga Partnerskap (IOP)* som grund för hur resursfördelning och styrning kring projektet hanteras (Upphandlingsmyndigheten u.å.). Ett IOP fungerar som ett typ av partnerskap mellan en upphandlande aktör såsom exempelvis kommunen, och en civil part (ofta kallade *non-governmental-organisations - NGO*) i syfte att genomföra ett eller flera projekt för samhällsutveckling. För att den upphandlande parten ska ingå i detta partnerskap förväntas oftast att den civila parten arbetar för mål som anses vara allmännyttiga. Det kan till exempel vara organisationer som arbetar för att motverka samhällsproblem av typen segregation, otrygghet, eller ojämlikhet. Fördelen med denna typ av arrangemang som IOP representerar, är en tydlig målsättning och finansiering vilket underlättar både uppstart och kontinuitet i projekten, och som sedermera kan möjliggöra stöd för långsiktiga strategier och effekter (ibid.).

Ytterligare en aspekt där medborgarna kan och bör involveras, är i förvaltningen av en plats (Jansson, Vogel, Fors, B. Randrup 2019). Behovet av att inkludera förvaltning redan i planeringsfasen är något som identifierats av Jansson et al. (2019), som menar att detta dessutom är något som besitter stor potential till en värdefull samskapande process med högt medborgardeltagande. Deltagande i förvaltning av en plats (så kallat *place-keeping*) blir både en del av ett långsiktigt perspektiv såväl som en strategi för underhåll och planering. På detta vis kan långsiktiga kvaliteter för användning uppnås när förvaltning inkluderas i ett tidigt stadium av planering (ibid.).

2.4 Möjligheter och risker med placemakingprocesser

Potential med placemaking

Vad gäller segregationsproblematik, kan temporär appropriering av en plats via exempelvis ett placemakingprojekt synliggöra skillnader, och därmed öka

medvetenheten och förståelse för dem (Parker et al. 2019). Ett segregerat samhälle är också ett oinformerat samhälle - den ena gruppens privilegier och fördelar noteras inte utan mötet med, och synliggörandet av, motparten (och vice versa). Genom att istället mötas i ett integrerat samhälle ökar medvetenheten om den marginalisering som existerar, de olika möjligheter och begränsningar som drabbar olika grupper. Detta kan leda till ökad förståelse för medmänniskor, såväl som ökad trygghet och berikat vardagsliv (ibid.). En integrerad stad möjliggör också platser för diskussion. På vägen mot målet om den integrerade och varierade staden kan temporär användning av en plats agera arena för diskurs och betänkande, vilket i sin tur kan bidra till utveckling av alternativa metoder och lösningar. Detta möjliggör en utrymme för en diversitet av människor, och innebär att marginaliserade grupper som i traditionella planeringsprocesser har svårt att göra sig hörda eller sedda, får möjlighet träda fram och ta plats i det offentliga utrymmet (ibid.). Ökad kommunikation och koppling till stadsutveckling och dess planerare och policyskapare blir en direkt demokratisk vinst när deltagandeprocesser kan agera utrymme för att samla intressen, preferenser, och adressera befintliga hinder och utmaningar för demokratiska faktorer såsom exempelvis resursfördelning och tillgång (ibid.).

Avsaknad av definitioner och ramverk utgör utmaningar för metoden

Specifikt för Nordens sociala välfärdsarbete är dess historia av experimentella former, dock funna i temporära projekt snarare än långsiktiga aktiviteter (Sjöberg & Turunen 2022). Detta kan problematiseras, då arbete med enbart temporära projekt inte självständigt kan lösa den problematik med social rättvisa som de syftar till, såsom exempelvis segregation och ojämn resursfördelning. Sjöberg och Turunen (2022) menar dessutom att många temporära platsbaserade projekt i Norden varken har utförts eller följts upp kontinuerligt, samt att många dessutom har saknat vetenskaplig grund. Det är en god anledning till kritik, eftersom metoden placemaking syftar till att adressera komplexa samhällsproblem som ofta är djupt rotade och orsakade av en mängd olika faktorer. Dessa sociala utmaningar har utvecklats till följd av teknokratiska prioriteringar inom stadsutveckling under en lång tid. Därmed krävs också en informerad, utarbetad, och långsiktig problemlösningsstrategi för att lyckas, något som Sjöberg och Turunen (2022) menar hittills har saknats.

En del av problematiken med användandet av *placemaking* som begrepp är just att det inte finns en vedertagen teori att hänga upp utförandet på. Det har istället blivit ett trendigt paraplybegrepp som riskerar att urvattnas när det används för processer som de facto inte följer den grundläggande idén (Project for Public Space u.å.) - att jämföras med begrepp som *hållbarhet* (Tahvilzadeh 2015; Nyström & Tonell 2022).

Boverket (2022b) identifierar en risk för utnyttjande av engagemang hos medborgarna under placemakingprojekt, då garantier sällan lämnas på att slutgiltiga

eller långsiktiga insatser faktiskt kommer att reflektera deras deltagande. Detta leder vidare till en diskussion kring hur och när vi använder begreppet *placemaking*. Det kan anses ha blivit ett attraktivt trendord som ger en förtroendeingivande effekt för ett projekt, trots att projektet kanske inte lever upp till den teori eller metod som faktiskt avses (Project for Public Space u.å.). I sin tur riskerar detta att begreppet urvattnas och förlorar sin mening, och att metoden därmed kan anses delta i en form av utnyttjande av deltagande och engagemang (Boverket 2022b).

En annan utmaning är tendensen till att välfärdsarbete och utvecklingsarbete kring social problematik i marginaliserade områden förskjuts från den offentliga sektorn tillbaka till civilsamhället via denna typ av projekt - det riskerar då istället att bli en avlastning eller facilitator för den offentliga sektorn att fortsätta undvika officiellt och strukturerat arbete för att lösa problemen (Sjöberg & Turunen 2022). Därför blir det viktigt att både den offentliga sektorn tar initiativ (top-down), samtidigt som initiativ från medborgare, föreningar och NGOs (bottom-up) möjliggörs och uppmuntras.

En utmaning är hur man involverar medborgare i ett placemakingprojekt, samt vilka som nås av information och tar plats i processen. Marginaliserade grupper som i traditionella processer tenderar att hamna i skuggan, löper risk att utsättas för samma bortprioritering även i placemakingprojekt - om detta inte beaktas och hanteras aktivt (Parker et al. 2019). När den offentliga sektorn tar en framträdande roll i att bedriva placemakingprojekt finns en risk att medborgardeltagande faller tillbaka till en konsulterande roll, eller att processen blir utnyttjad som en typ av marknadsföring för området, något som i sin tur kan komma att driva bortträngning till följd av gentrifiering (ibid.) Detta är en av anledningarna till varför det är viktigt att projekt som initieras bottom-up uppmuntras och förvaltas (Legeby et al. 2015).

2.5 Svenska exempel på implementerad placemaking

I Sverige finns exempel på stora projekt som tagit avstamp i placemaking. Här undersöks Jubileumsparken i Frihamnen, Göteborg (Boverket 2020), Lokstallarna i Kirseberg, Malmö, (Boverket 2022a), och Pixlapiren i Helsingborg (Jansson et al. 2019). Dessa exempel undersöks utifrån parametrarna makt och deltagande, styrningslogik, kunskapsöverföring, samt lokala förutsättningar.

2.5.1 Jubileumsparken, Göteborg

Initiativet *Jubileumsparken* togs av Göteborgs kommun i samarbete med den kommunala fastighetsägaren i syfte att involvera medborgarna i temporär aktivitet, men också i konsulterande syfte samtidigt som detaljplanen för platsen arbetades fram (Boverket 2020). Målet med projektet var att bygga upp en tilltalande och proaktivt använd (temporär) plats inför de kommande byggnationerna av bostäder

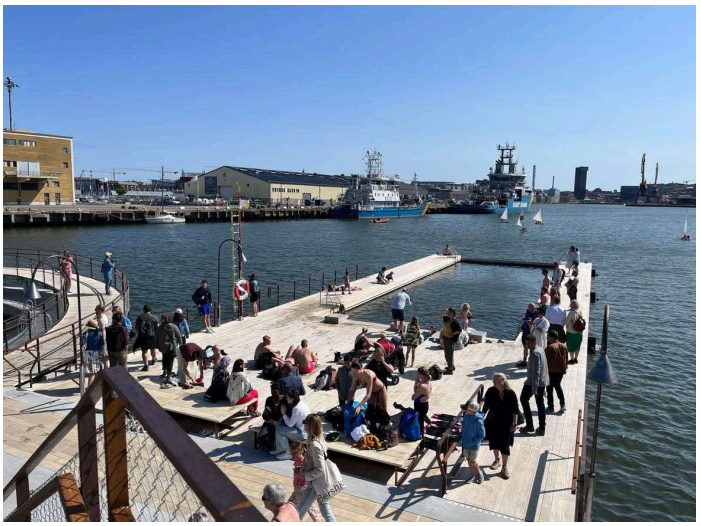
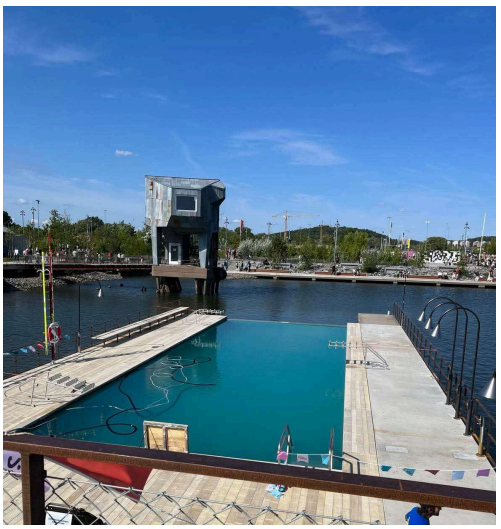
och en stadspark som skulle komma att genomföras på traditionellt vis - det vill säga utan medborgardeltagande. Ytterligare målsättningar var att öka trygghet och tillgänglighet till området som ursprungligen användes för hamnverksamhet, men i övrigt stod outnyttjat. Projektet anställde konstnärer och arkitekter samt höll öppna bygg- och planeringsmöten för att även locka medborgare att delta (ibid.).

Placemaking användes i Jubileumsparken som en konsulterande process, där kommunen provade olika temporära funktioner och aktiviteter med hjälp av medborgardeltagande innan konstruktionen blev permanent (Göteborgs Stad 2023). Vissa av funktionerna och strukturerna som byggdes under projektets gång står kvar för permanent bruk, exempelvis ett uteklassrum byggt av frivilliga barn under ledning av en arkitektfirma. Andra strukturer revs och rekonstruerades efter projektavslut för att kunna fungera för permanent bruk (ibid.).

Ansvar för aktiviteterna på platsen delades av en *non-governmental-organisation* (NGO) tillsammans med kommunen i form av ett *idéburet offentligt partnerskap* (IOP). Alla aktiviteter var kostnadsfria och till för allmänheten, med fokus på tillgänglighet. Kommunen kallar området för en "testarena" som till stor del är baserad på medborgardialog (Göteborgs Stad 2023). Målbilden är att Jubileumsparken ska växa till 3-4 gånger sin nuvarande storlek med hjälp av fortsatt medborgardeltagande. På grund av detta är det svårt att avgöra slutlig storlek, innehåll, och tid för projektet. Jubileumsparken är en del av ett större stadsområde kallat Frihamnen, som är under utveckling (Göteborgs Stad u.å.a), och som i sin tur är del av Göteborgs allmänna stadsutveckling, kallad Vision Älvstaden (Göteborgs Stad u.å.b).

Att skapa acceptans och förtroende för den temporära naturen av projektet omnämns som en utmaning viktig att adressera vad gäller medborgardeltagandet, tillsammans med förståelse och förtroende för att olika platser och funktioner utvecklas i olika takt (Boverket 2020). Man har även identifierat att uthålligheten av offentliga aktörer i dessa projekt är vital för att de civila aktörerna så småningom ska kunna bli självständiga i både drift och underhåll. Överlämning av ansvar behöver med andra ord ske successivt (ibid.).

Nedanstående foton visar badplatsen vid Jubileumsparken, med en av de strukturer (bastu) som rekonstruerades efter projektets avslut.

Figur 2 & 3 .“Pöl Harbour” i Jubileumsparken, Göteborg (Kilborn 2023). Används med upphovspersonens tillstånd.

2.5.2 Lokstallarna, Malmö

Utvecklingen av Lokstallarna i Kirseberg, Malmö, bestod av medborgardialog och aktiviteter med verksamma och boende i området. Detta under tiden en fördjupad översiktsplan arbetades fram (Boverket 2022a). Området, som består av tidigare järnvägsverkstäder, uppfattades av närområdet som avstängt, otillgängligt, otryggt, och potentiellt farligt. Övrig yta på tomten stod outnyttjad. Initiativet togs av stadsbyggnadskontoret vid Malmö stad, och bestod till en början av att inventera och bjuda in lokala aktörer inom kultur- och föreningsliv, verksamheter och näringsidkare, samt samhällsservice till att med- eller påverka. En av de intresserade aktörerna var en skola i närheten, med vilken projektledningen genomförde så kallade “trygghetsvandringar”, där eleverna fick möjlighet att uttrycka och fysiskt markera sina önskningar kring bevarande och tillägg till platsen (ibid.).

Målsättningen för projektet var att öka upplevelsen av trygghet och locka besökare genom att skapa ett aktivt och attraktivt område med nya funktioner innan detaljplanen för bostadsbyggnad trädde i kraft (Boverket 2022a). Med andra ord en typ av marknadsföring för området, som också ämnade stärka det inifrån samtidigt som man värnar om kulturarvet som platsen bär, genom att hitta alternativa funktioner för befintliga byggnader (ibid.).

Figur 4-9. Det årliga evenemanget "Southern Sweden Design Days" i Lokstallarna, Malmö. År 2022. Författarens foton.

2.5.3 Pixlapiren, Helsingborg

Pixlapiren var ett försöksprojekt där kommunen initierade möjligheter till en *urban common* där civila aktörer själva kunde ta egna initiativ till aktiviteter och förvaltning av platsen under 8-10 år, innan traditionella detaljplaner skulle träda i kraft (Jansson et al 2019). Kommunen ordnade den grundläggande infrastrukturen för området, samt agerade facilitator genom att kontakta olika väletablerade kulturella organisationer för intresse. Brukarna av platsen kom att kallas för *pixelators*, då premissen för projektet var möjligheten att via ett kontrakt hyra in sig på en *pixel* (yta) av 10x10m för att genomföra sitt projekt. Alla pixelators kunde sedan ansöka om finansiering från en kommunal organisation. Detta koncept, beskrivet som "co-governance" (samstyrning), skiljer sig från urban commons i det att användandet och förvaltningen kan ske ned på individnivå, att skilja från till exempel en "urban green common" som ofta används, skapas och förvaltas som en och samma yta, tillsammans. Med detta hoppas man att uppnå en lägre tröskel för initiering av projekt, då den fysiska platsen generellt är skött av specifika förvaltare,

så att brukarna kan fokusera på skapande och appropriering av ytan. Detta ställer dock större krav på att det finns en kollektiv samordnande kraft för faktisk samverkan, då platserna kan bli självständiga. Kommunen agerade som facilitator snarare än projektledare för platsen (ibid.). Projektet avvecklades till förmån för förberedelser av den traditionella detaljplanen för området (Innovation Helsingborg u.å.). En del av vad som producerats på Pixlapiren återbrukas genom att skänkas till relevanta organisationer eller föreningar (ibid.).

Nedan visas exempel på olika projekt vid Pixlapiren.

Figur 10-12. #Pixlapiren i Helsingborg, år 2022. Författarens foton.

Jämförelse av exempelprojektens genomföranden (Tabell 1).

Projekt	Initiativtagare	Deltagande	Maktfördelning	Uppföljning & lärdomar
Jubileumsparken	- Kommun - Fastighetsägare	- Försöksfaser, prototyper, konsultering, samråd	- Successiv överlämn. av ansvar till NGO: drift, underhåll	- Uthållighet - Förtroende - Successivt överlämnande
Lokstallarna	- Kommun	- Dialog, konsultering	- IOP	- Vidare arbete med ny medskapande process
#Pixlapiren	- Kommun, överlämnat till civila aktörer	- Samskapande	- Öppen samstyrning, försök till självstyrning - Urban Common	- Avveckling, ingen uppföljning

2.6 Skilda teorier och metodik av placemaking i Sverige

Skilda teorier kring metodik och utförande gällande styrning och aktörer

Ännu finns inget ramverk för utförande eller standardiserad metod för denna typer av projekt, men effekter som observerats uppstå i samband med dessa initiativ är exempelvis ökad samhörighet, identitetsskapande, ökad trygghet, känsla av ägandeskap och egenmakt vad gäller den fysiska miljön, och kan i och med dessa faktorer anses vara ett led i en demokratisering av planeringsprocessen. Målen för placemakingprojekt kan se olika ut, men gemensamt är att de alltid arbetar för ett förbättrat socialt klimat i berört område, och alltså för att bidra till en hållbar social utveckling där medborgarna är deltagande och har möjlighet att påverka sin sam- och framtid.

Det finns olika idéer kring hur placemaking ska definieras och genomföras. Vissa menar att det alltid bör förekomma som en bottom-up-process (Project for Public Space u.å.), medan andra menar att projektet kan startas som en top-down-process där ansvaret sedan överlämnas allt mer till brukarna själva (Boverket 2020). Ännu finns inget givet ramverk eller standardisering kring placemaking. Men viss undersökning menar att man med ett öppnare synsätt på våra system för styrning och ansvar kan skapa ett klimat där kombinationen av flera olika typer av styrning (governance) gynnas (Fors, Ambrose-Oji, Konijnendijk van den Bosch, Mellqvist, Jansson 2020). Det gäller både långvariga och kortvariga projekt präglade av medborgardeltagande och samskapande. Ofta resulterar participatoriska projekt i att brukarna enbart konsulteras, likt exemplen med Jubileumsparken och Lokstallarna,

vilket Fors et al. (2020) menar, inte är faktiskt deltagande. Med faktiskt deltagande menas istället någon form av medborgarmakt eller -kontroll (delegerad, via partnerskap, eller överföring). Därmed görs skillnad på involvering och deltagande; deltagande betyder att någon form av makt också ligger hos den som deltar, med tillgång och möjlighet att påverka själva processen samt någon andel makt över resultaten (ibid.). Här kan en skillnad noteras mellan exempelprojekten, där Pixlapiren genomfördes med störst andel maktfördelning men också var det av projekten som avvecklades utan uppföljning.

Aktörer och dess roller inom placemaking

Placemakingprojekt sker i dagens läge oftast på initiativ eller aktiv uppmuntran av kommunen (top-down), som sedan kan fångas upp av NGOs eller medborgare för genomförande tillsammans med kommunen, likt exemplet med Pixlapiren (Jansson et al. 2019). Efter etableringen av projektet kan man sedan successivt överföra ansvar för genomförande, fortsättning, och eventuellt även förvaltning, till deltagande NGOs och/eller medborgare - som visat i exemplet med Pixlapiren (ibid.).

2.7 Uppföljning och kunskapsöverföring

I uppföljningsdokumentet till projektet “Dela[d] stad” (Legeby et al. 2015) nämns “. Storstäder i Samverkan” som är ett projekt för ökad kunskapsöverföring mellan större svenska städer (Göteborg, Malmö, Stockholm) gällande insikter kring hur urban segregation och social hållbarhet relaterar till den byggda miljön och till stadsbyggnad. Ett konstaterande som går att utläsa av arbetet är att de sociala aspekterna av planering sällan är tillräckligt uppmärksammade eller konkreta, och att det i sin tur genererar risk för partiska eller felaktiga tolkningar (ibid.). Författarna trycker även på färre “top-down”- och fler “bottom-up”-processer. De menar också att frågan om fördelning och utplacering av roller och ansvar i planeringsprocessen är vital för att lyckas med kunskapsöverföring och sedermera etableringen av den nyförvärvade kunskapen i praktiken (ibid.).

3. Analys och diskussion

3.1 Att förstå placemaking som metod för att uppnå socialt hållbar stadsutveckling

Placemaking kan förstås som en alternativ planeringsprocess som väver in sociala värden, och aktivt medborgardeltagande med ett flexibelt förhållningssätt till stadsutveckling. En utmaning som återkommande förs fram i studier och teorier om social hållbarhet, placemaking, och hållbar utveckling, är den till synes oundvikliga urvattningen av dessa begrepp. Detta identifieras från ett samhällsvetenskapligt perspektiv (Sjöberg & Turunen 2022), såväl som från ett stadsutvecklingsperspektiv (Tahvilzadeh 2015). Kontextuella och officiella definitioner av begrepp och metod, ramverk, och ytterligare forskning är alla efterfrågade i majoriteten av litteraturen som studerats i denna uppsats. Från detta går behovet av samverkan mellan discipliner och sektorer att utläsa.

Gemensamt för de praktiska exempel och den teori som studerats i detta arbete, är efterfrågan av ramverk och utförandestrategier för medskapande planeringsprocesser som placemaking. För att driva denna utveckling framåt är tydligt att samverkan och intersektoriella och -disciplinära aktioner krävs. De metoder och processer som forskats och testats fram behöver fortsätta prövas och utvärderas - också i vår övergripande planering. Långsiktigt samhällsnyttiga strategier för social hållbarhet skapas inte förrän proaktiva och innovativa beslut blir officiella. Det är svårt att säkerställa genomslående effekter förrän metoderna officiellt finns med i planprocessen.

Sedan uppkomsten av begrepp som placemaking tillsammans med idén om ett ökat medborgardeltagande har vi haft en tid av teoretisering och experimenterande - nu befinner vi oss i en tid som istället kräver tillämpning; genom applicerande, utförande, uppföljning, och skapandet av strategier med grund i dessa erfarenheter och teorier (Sjöberg & Turunen 2022). Idag finns möjlighet att utmana det system som skapats med ett partiskt intresse för det teknokratiska och istället bjuda in sociala och andra mjuka värden i vår planering (Nyström & Tonell 2022). Vid vetenskapliga och välgrundade beslut kring detta står en stor demokratisk vinst för dörren eftersom medborgardeltagande för första gången kan skrivas in på ett aktivt sätt i vår stadsplanering.

Långsiktiga resultat med hjälp av placemaking som strategi

Det kan vara en utmaning att konkretisera begreppet placemaking (Parker et al. 2019). En fördel med detta är dock att placemaking, på grund av dess diffusa definition, har möjlighet att agera sammanförande begrepp för alternativa idéer om

medborgardeltagande (ibid.). Begreppet placemaking, översatt till *platsutveckling*, alluderar till en småskalig och varierad stadsutveckling som utförs på en mänsklig skala. Placemaking bör ske vilandes på en grund av den demokratiska potential som temporär appropriering av stadsrum bär - vidare betyder det att ett ramverk som sammanför demokratisk potential med socialt välfärdsarbete, planering, design och arkitektur är att önska, för att effekterna ska ha potential att bli långvariga, och att samskapande processer ska kunna ta plats som en del av en långsiktig hållbarhetsstrategi för social hållbarhet inom svensk planering.

Viktigt är dock att inte utgå från att placemakingmetoden som en absolut positivitet, utan snarare vilken potential och vilka fallgropar som metoden presenterar, och vad av detta som kan vara relevant att föra in i planeringsprocessen.

Återkommande kritik mot placemakingprojekt menar att även om de är mycket socialt värdefulla för brukarna under projektets livslängd, genererar de sällan långvariga effekter (Sjöberg & Turunen 2022). Detta dels för att platsen som använts i vissa fall transformeras till något helt annat, dels för att överlämningen av ansvar till brukarna för att vidhålla användandet och förvaltningen av platsen inte gått till på ett sätt som gör att de kan tillgodogöra sig detta (ibid.). Det leder till frågeställningen om huruvida de positiva effekterna av placemaking faktiskt är legitima, om de nu endast ger direkta utslag under projektets gång (Parker et al. 2019); samt om placemaking i sig självt därför kan argumenteras vara en ohållbar strategi. Detta tyder på att det nuvarande användandet av placemaking är i behov av en förändring - en förändring som ämnar att bidra till mer långsiktiga effekter.

3.2 Potential och fallgropar med att tillämpa placemaking inom svensk planeringsprocess för att bidra till socialt hållbar stadsutveckling

Nyström och Tonell (2022) noterar en tveksamhet från kommuner kring propositionen att inkludera mer aktivt medborgardeltagande i planprocessen, då det anses kräva mycket pengar och tid. Men, det finns starkt övervägande fördelar som anses kunna komma att bli vinster i det långa loppet, vilka definieras enligt följande:

> 1. [...] Planprocessen [kan] tillföras ny kunskap och bättre information med stöd av en större krets medverkande, vilket kan hjälpa de kommunala beslutsfattarna att identifiera allmänna intressen.
> 2. [...] En högre grad av demokratiskt inflytande [kan] medverka till att större förståelse och respekt för motpartens ståndpunkter uppstår, vilket kan leda till ökat förtroende mellan kommunens representanter och medborgarna.
> 3. [...] Resultatet av planeringen [blir] förhoppningsvis mer genomarbetat och hållbart på längre sikt. (Nyström & Tonell 2022:322).

Aktörssamverkan viktigt

Att skriva in nya mål i översiktsplaneringen räcker bara till viss del. Nyström & Tonell (2022) argumenterar för kunskapsöverföring mellan sektorer vad gäller beaktandet av sociala aspekter i planprocessen, tillsammans med faktiska förutsättningar för att samverka med medborgare och lokala aktörer. Tillämpning identifieras som nyckeln, vilket i dagens läge är bristande.

Sjöberg och Turunen (2022) argumenterar för ett ökat samhällsarbete på mezzo-nivån, det vill säga där NGOs, föreningsliv, och organisationer agerar. De pekar ut en tydlig avsaknad av processer utförda på denna nivå, men också den potential som finns i att jobba för ett starkt samhälle "inifrån" på detta vis (ibid.). Av detta kan utläsas åsikten om att kommunen fortfarande kan tillskrivas en stor roll i att starta upp och uppmuntra till uppstart av placemakingprojekt, men att styrningen och ansvaret behöver överlåtas till privata aktörer, det vill säga verka på mezzo-nivån, för att kunna utgöra en mosaik av olika typer av projekt under olika tidpunkter och med olika fokus (ibid.).

Som identifierat i resultatdelen av denna studie, krävs interdisciplinärt samarbete för att effekterna ska få önskvärt genomslag. Detta kräver fortsatt engagemang och alternativa arbetssätt för att öka kunskapsöverföringen mellan discipliner. Samverkan behövs mellan aktörer av både statlig, kommunal, organisatorisk, och civil typ (Parker et al. 2019).

Implementering av placemaking i svensk planeringspraxis

PBL står inte nödvändigtvis i vägen för genomförandet av placemakingprojekt, men uppmuntrar inte heller nödvändigtvis till dem. Till nytta vore om en instans högre än kommunen, exempelvis stadsbyggnadskontoret eller Boverket skulle uppdatera sin målsättning och rådgivning för att på så sätt uppmuntra och stötta kommuner som är i behov av ökat deltagande att ta initiativ eller fånga upp initiativ från medborgare avseende placemakingprojekt. En intressant diskussion är huruvida det vore möjligt att lagstadga översiktsplanering, så att detaljplaner i högre grad utformas med samma grunder och/eller metoder som omnämns översiktligt (Nyström & Tonell 2022). De enda juridiskt bindande delarna av planprocessen är idag områdesbestämmelser och detaljplaner (Boverket, 2021). Detta kan problematiseras i och med att vad som omnämns i de mer övergripande delarna ibland är möjligt att undgå när planer ska realiseras på detaljnivå (Nyström & Tonell 2022). Oavsett detta, kan man genom att definiera och beskriva användandet av dessa processer redan i översiktsplanen öka sannolikheten för placemaking att bli en mer självklart förekommande del av detaljplanering. Det genererar också fortsatt experimenterande och kan vara ett sätt att hantera dessa metoder på ett strukturerat sätt, vilket skulle leda till ökade positiva effekter av dem. Det vore också möjligt att skriva in samverkan i översiktsplanering med hjälp av handlingsplaner som i så hög grad som möjligt specificerar vilka aktörer och/eller discipliner som bör involveras.

En annan möjlig strategi för att implementera fler samskapande processer i den svenska planeringsprocessen kan vara att investera i fler långvariga idéburna offentliga partnerskap (IOP). Detta säkerställer att alla parter jobbar mot ett gemensamt mål, och att finansieringen inte sinar så pass att projektet behöver avslutas i förtid eller riskerar att inte följas upp.

5. Avslutande reflektioner

Terminologi visar sig vara viktigt för framtiden av metoden. Utan tydlig definition riskerar den att fortsätta användas felaktigt och diffust, med risk att förlora sin funktion och betydelse.

I och med att marginaliserade grupper tenderar att vara fortsatt svåra att nå inom placemakingprojekt, kan det vara till fördel för synliggörandet av dessa grupper att vissa projekt tillåts vara specifikt inriktade på exempelvis processer med feministiska eller antirasistiska värderingar, eller med fokus på funktionsvariationer. Detta är också varför bottom-up är viktigt. I sådana projekt kan alternativa preferenser, åsikter och värderingar få plats, vilket bidrar till samhällsdiskurs och utveckling.

Landskapsarkitektens roll och ansvar

För att adressera samtidens sociala samhällsproblem trycker Sjöberg & Turunen (2022) på ett interdisciplinärt angreppssätt med fem discipliner: folkhälsa, fysisk planering, resursförvaltning, socialt arbete, och livsfilosofi. Landskapsarkitektur och planering behandlar flera, om inte alla, av dessa discipliner och kan därför argumenteras ha en given roll i verkställandet av teorin om socialt välfärdsarbete på en mezzo-nivå. I och med befintlig kompetens och möjligheter att verka inom dessa områden, har landskapsarkitekten potential att vara högst delaktig i systematisk förändring av policys och riktlinjer för social hållbarhet.

Landskapsarkitekten har här en roll att axla, som sammanförande av det fysiska och spatiala med de mjuka och sociala värdena, via demokratiserande och samhörighetsstärkande processer - exempelvis placemaking.

6. Referenser

Barthel, S., Colding, J., Hiswåls, A-S., Thalén, P., Turunen, P. (2022). Urban green commons for socially sustainable cities and communities. *Nordic Social Work Research.* Vol. 12, no. 2, 310-322. https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/2156857X.2021.1947876?needAccess=true

Boverket (2017). *Urbant utvecklingsarbete*. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/urbant-utvecklingsarbete/ [2024-02-08]

Boverket (2020). *Jubileumsparken i Frihamnen, Göteborg*. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/hur-har-andra-gjort/deltagarbaserad-samhallsplanering/jubileumsparken-i-goteborg/ [2024-02-06]

Boverket (2021). Så planeras Sverige. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/ [2024-03-07]

Boverket (2022a). *Lokstallarna i Kirseberg, Malmö*. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/hur-har-andra-gjort/deltagarbaserad-samhallsplanering/lokstallarna-i-malmo/ [2024-02-08]

Boverket (2022b). *Medborgardialog.* https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/medborgardialog/ [2024-02-16]

Boverket (2025). Placemaking - gemensamt platsskapande. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/metoder/kunskapsinhamtning/placemaking/ [2025-04-18]

FN (2015). *Globala målen för hållbar utveckling.* https://fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling/ [2025-05-26]

FN-förbundet UNA Sweden (2022). *Svenska FN-förbundets hållbarhetspolicy.* https://fn.se/wp-content/uploads/2022/03/Ha%CC%8Allbarhetspolicy.pdf FN-förbundet UNA Sweden.

Folkhälsomyndigheten (2022). *Vad är social hållbarhet för oss?.* https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/ [2025-05-26]

Fors, H., Ambrose-Oji, B., Konijnendijk van den Bosch, C., Mellqvist, H., Jansson, M. (2020). Participation in urban open space governance and management. I: Jansson, M., & B. Randrup, T. (red.) *Urban open space governance and management.* Routledge. 112-128.

Göteborgs Stad (2023). *Jubileumsparken i Frihamnen.* https://goteborg2023.com/jubileumsprojekt/jubileumsparken/ [2025-04-18]

Göteborgs Stad (u.å.a). *Jubileumsparken - nybyggnad.*

https://goteborg.se/wps/portal/start/goteborg-vaxer/hitta-projekt/stadsomrade-hisingen/norra-alvstranden/jubileumsparken [2025-04-18]

Göteborgs Stad (u.å.b). *Älvstaden.* https://goteborg.se/wps/portal/start/goteborg-vaxer/hitta-projekt/stadsomrade-hisingen/norra-alvstranden/alvstaden [2025-04-18]

Innovation Helsingborg (u.å.) *Pixla experience park - det krävs en box för att kunna tänka utanför boxen.* https://innovation.helsingborg.se/initiativ/pixla-experience-park-det-kravs-en-box-for-att-kunna-tanka-utanfor-boxen/ [2025-06-05]

Jansson, M., Vogel, N., Fors, H., B. Randrup, T. (2019). The governance of landscape management: new approaches to urban open space development, *Landscape Research*, 44:8, 952-965, https://doi.org/10.1080/01426397.2018.1536199

Legeby, A., Berghauser Pont, M., Marcus, L. (2015). *Dela[d] stad: Stadsbyggande och segregation - 5 summerande reflektioner*. (TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2015:6). Kungliga Tekniska Högskolan Stockholm. https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/DS_del5_2015_comp.pdf

Nyström, J., & Tonell, L. (2022). *Planeringens Grunder: En översikt.* 3 uppl., Studentlitteratur.

Parker, P., Vogel, N., Diedrich, L. (2019). Investigating the Democratic Potential of Temporary Uses in Urban Redevelopment Projects. I: Fisker, J., Chiappini, L., Pugalis, L., Bruzzese, A. (red.) *Enabling Urban Alternatives.* Palgrave Macmillan. 85-107. https://doi.org/10.1007/978-981-13-1531-2_5

Project for Public Spaces (u.å.). *What is Placemaking?.* https://www.pps.org/article/what-is-placemaking [2024-02-16]

SFS 1998:808. *Miljöbalk (1998:808).* Klimat- och näringslivsdepartementet.

SFS 2010:900. *Plan- och bygglag (2010:900).* Landsbygds- och infrastrukturdepartementet SPN BB.

Sjöberg, S. & Turunen, P. (2022). Community Work in Nordic welfare states in transformation: directions, conditions and dilemmas. *Nordic Social Work Research.* Vol. 12, no. 2, 209-216. https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/2156857X.2022.2056812?needAccess=true

Tahvilzadeh, N. (2015). Socialt hållbar stadsutveckling? Stadsdelsnämnderna, stadsutvecklarrollen och sociala konsekvensanalyser i planeringen av Göteborgs stad. *Förvaltningshögskolans rapporter.* 136. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/41115/gupea_2077_41115_1.pdf

UNDP Sverige (2024). *Om globala målen.* https://globalamalen.se/ [2025-05-26]

Upphandlingsmyndigheten (u.å.). *Samverkan med idéburna aktörer, civilsamhället och sociala företag*. https://www.upphandlingsmyndigheten.se/kunskapsbank-for-offentliga-affarer/samverkan-med-ideburna-aktorer-civilsamhallet-och-sociala-foretag/ [2025-05-26]

Utrikesdepartementet 2011:5 *Sveriges Internationella Överenskommelser Nr 5 Europeisk landskapskonvention Florens den 20 oktober 2000* ISSN 1102-3716. https://www.regeringen.se/contentassets/4de7b5a04683456fb082f9b45f3cc3ba/europeisk-landskapskonvention/

Vogel, N., Arler, F., Gulsrud, N., Jansson, M. (2020). Ethical dimensions in urban open space governance and management. I: Jansson, M., & B. Randrup, T. (red.) *Urban open space governance and management.* Routledge. 93-111.

World Commission on Environment and Development (1987). *Our Common Future.* Oxford: Oxford University Press. ISBN 019282080X. http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf

6.1 Bildkällor

Kilborn, S. (2023). *Pöl Harbour.* [fotografi]. [2025-06-05] Används med upphovspersonens tillstånd.
Kilborn, S. (2023). *Pöl Harbour.* [fotografi]. [2025-06-05] Används med upphovspersonens tillstånd.
Project for Public Spaces (2022). *Placemaking: What if we built our cities around places?* https://uploads-ssl.webflow.com/5810e16fbe876cec6bcbd86e/6335ddc88fbf7f29ec537d49_2022%20placemaking%20booklet.pdf [2025-06-05]

7. Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316

☑ JA, jag, Julia Jonsson har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta.